

Дәріс 5.

Этнологиялық мектептердің негізгі бағыттары

Дәріскер: т.ғ.к., доцент Қ.Б. Баудиярова

Дәріс жоспары мен мақсаты

Жоспары

1. Эволюциялық бағыт: эволюциялық ілім және оның негізгі өкілдері.
2. Мәдени диффузия теориясы және функционалистік бағыт
3. Этнопсихологиялық мектеп және қазіргі этнологиялық теориялар.

Мақсаты

Студенттерді этнология ғылымындағы негізгі мектептермен таныстыру: эволюционизм, диффузионизм, функционализм, этнопсихология және қазіргі теориялар.

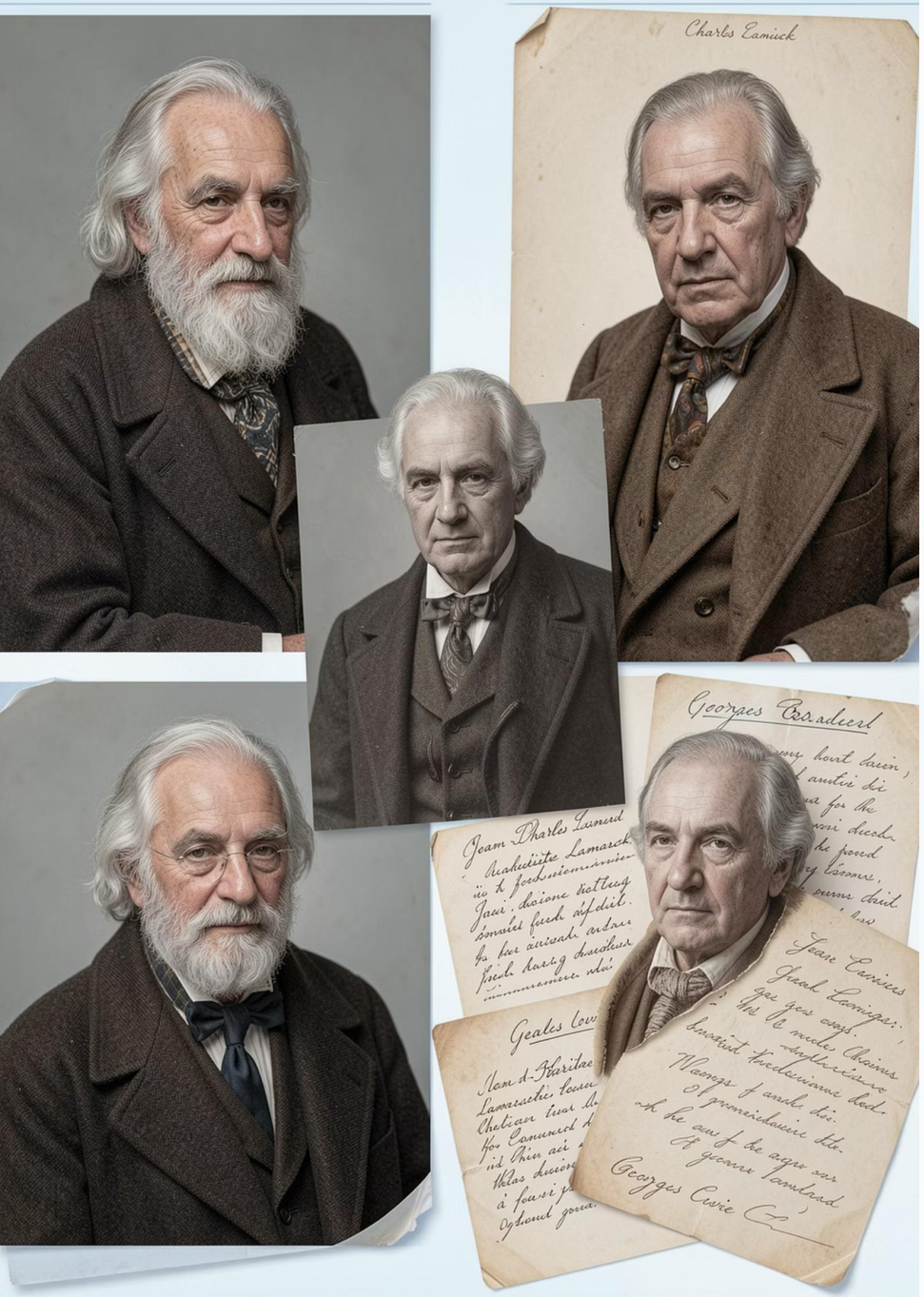

Эволюционизм мектебі және оның өкілдері

Эволюционизм мәдениетті дамудың тарихи заңдылықтары арқылы түсіндіреді: қарапайымнан күрделіге қарай прогресс ұғымы. Негізгі өкілдер: Ж. Кювье, Ж.Б. Ламарк, Ч. Дарвин — биологиялық эволюция идеялары этнологияға ықпал етті. Этнологиялық классиктер: А. Бастиан, И. Бахофен, Эд. Тейлор, Л.Г. Морган, Дж. Фрезер, Н.Н. Харузин және т.б. Олар мәдениетті кезеңдерге бөліп, салыстырмалы-тарихи әдісті қолданды.

Негізгі қағида

Мәдениеттің біртінді тарихи прогресі

Әдіс

Салыстырмалы-тарихи зерттеу

Сынақтар

Тарихтың диалектикасын ескермеуі; қоғамды биологияға қарапайым түрде жақындату

Диффузионизм мектебі: негізгі идеялар мен зерттеулер

Диффузионизм мәдени өзгерістердің негізгі қозғаушы күші ретінде мәдени элементтердің таралуын (берілуі) қарастырады. Бұл бағытқа Ф. Ратцель, Лео Фробениус, Ф. Гребнер, У. Риверс және басқалар жатады. Олар мәдени элементтердің көшіп келуі мен араласуын зерттеп, этногенез және мәдени картография идеяларын дамытты.

Ф. Ратцель

Диффузия теориясының негізін қалаушылардың бірі; этногенез мәселесін сұраққа қойған.

Л. Фробениус

«Мәдени орта» тұжырымдамасын енгізіп, Африка мәдениетінің картасын жасаған.

Функционализм мектебінің ерекшеліктері

Функционализм мәдениетті оның элементтерінің рөлдері мен функциялары арқылы зерттейді. Б. Малиновский, Р. Турнвальд, А.Р. Рэдклифф-Браун сияқты зерттеушілер мәдени құбылыстардың қоғамдағы тұрақтылығын және өзара байланысын көрсетуге мән берді. Бұл әдіс қоғамды тұтас ретінде қарастырып, әр элементтің әлеуметтік қажеттілікті қалай қамтамасыз ететінін талдайды.

Біртұтастық

Элементтер өзара байланыста және жүйе ретінде жұмыс істейді.

Функция

Әр мәдени институт қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандырады.

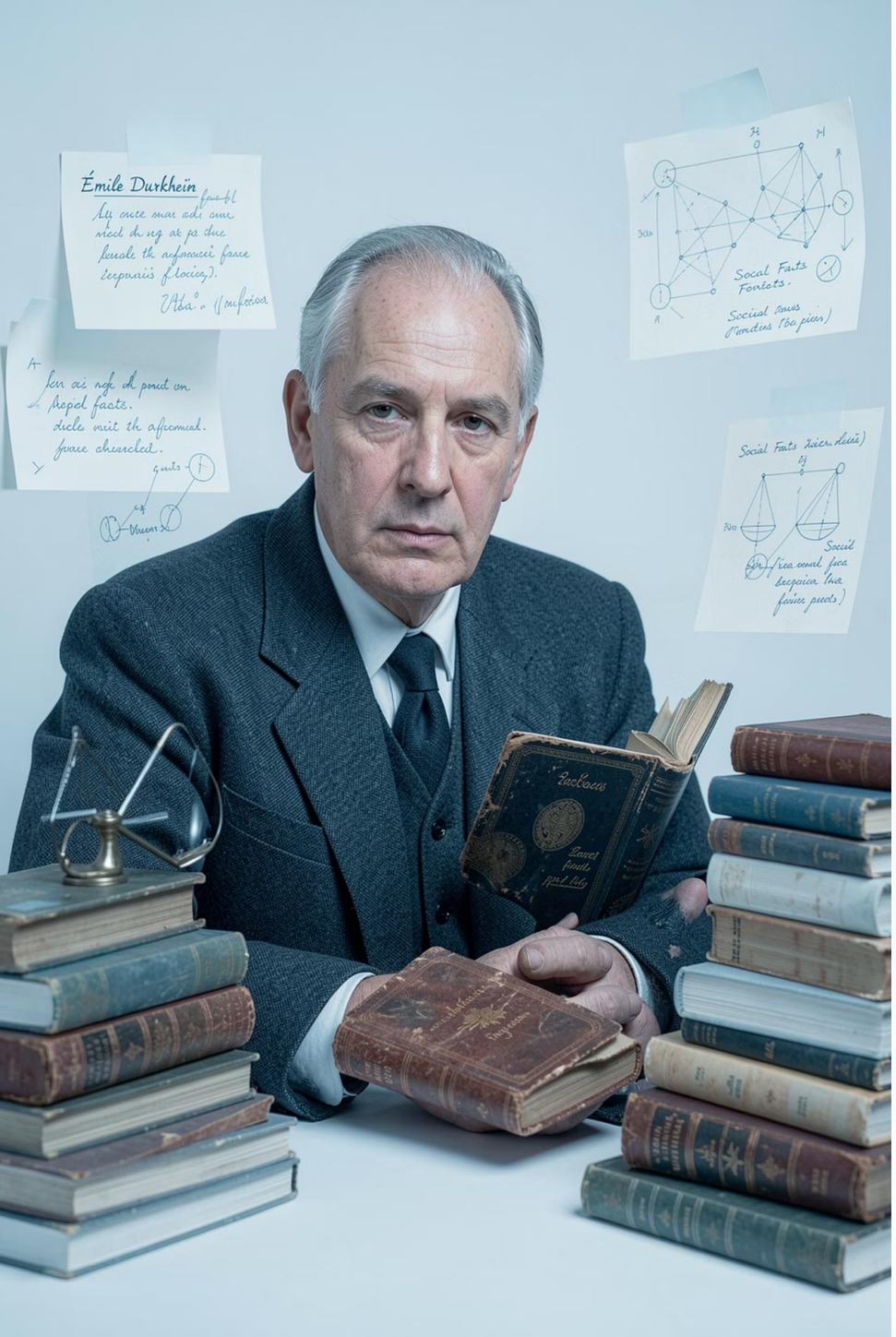

Құрылымдық функциялизм және оның этнологиядағы орны

Э. Дюркгеймнің «әлеуметтік мектебі» қоғамды объект ретінде қарастырып, әлеуметтік фактілерді зерттеуге бағыттады. Құрылымдық функционалистер (мысалы, Р. Турнвальд, А.Р. Рэдклифф-Браун, Э. Эванс-Притчард) мәдени элементтердің құрылымдық өзара байланысын және тұрақтылықты талдады. Бұл тәсіл мәдениеттің жүйелік сипатына назар аударады, бірақ тарихи өзгерістер мен индивидуалды психологияны кейде ескермеуі мүмкін.

Structure

Elements and relations forming social systems.

Critique

Limits: historicity, power, and individual agency.

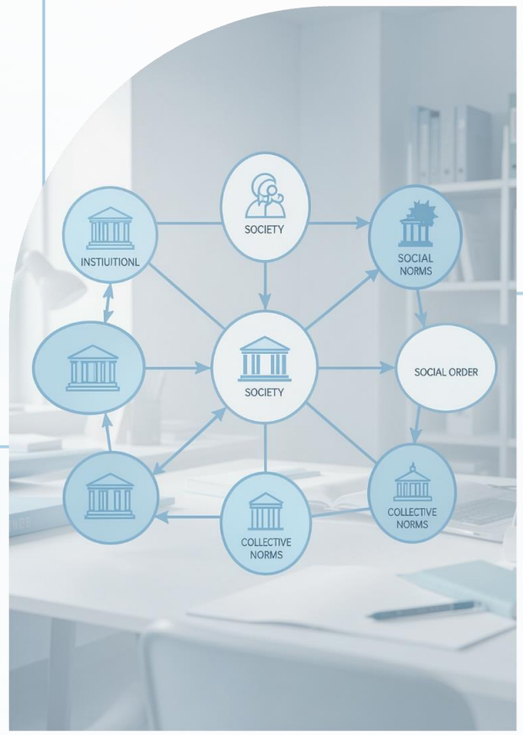

Function

Roles that sustain social cohesion and order.

Диаграмма: құрылым, функция және сыни аспектілерді тез шолу үшін.

Мәдени релятивизм және Боас мектебі

Франц Боас және оның ізбасарлары мәдени релятивизмді дамытты: әр халықтың мәдениет құндылықтарын өз контекстінде түсіну қажет. Боас салыстыруда абсолюттік бағалаудан бас тартып, тарихи әдісті қолдануды насихаттаған. Бұл бағыт нәсілшілдік пен отаршылдыққа қарсы шықты және этнологияда эмпирикалық, өркениеттік салыстыруға балама ұсынды.

Негізгі идея

Мәдениеттерді салыстыруда контексті есепке алу

Әдіс

Тарихи-эмпирикалық деректер, өріс зерттеулері

Этникалық үдерістерді зерттеудегі қазіргі бағыттар

Қазіргі этнологиялық зерттеулерде бірнеше бағыт бір уақытта дамиды: мәдени релятивизмнің мұрасы, структурализм (Клод Леви-Стросс), неоэволюционизм (Лесли Уайт, Дж. Стюарт, Дж. Мердок), этнопсихология мен психоаналитикалық ықпалдар (З. Фрейд әсері). Зерттеулерде мәдениеттердің өзара ықпалы, конвергенция теориясы, этногенез және ұлттық процестерді зерттеу ерекше орын алады.

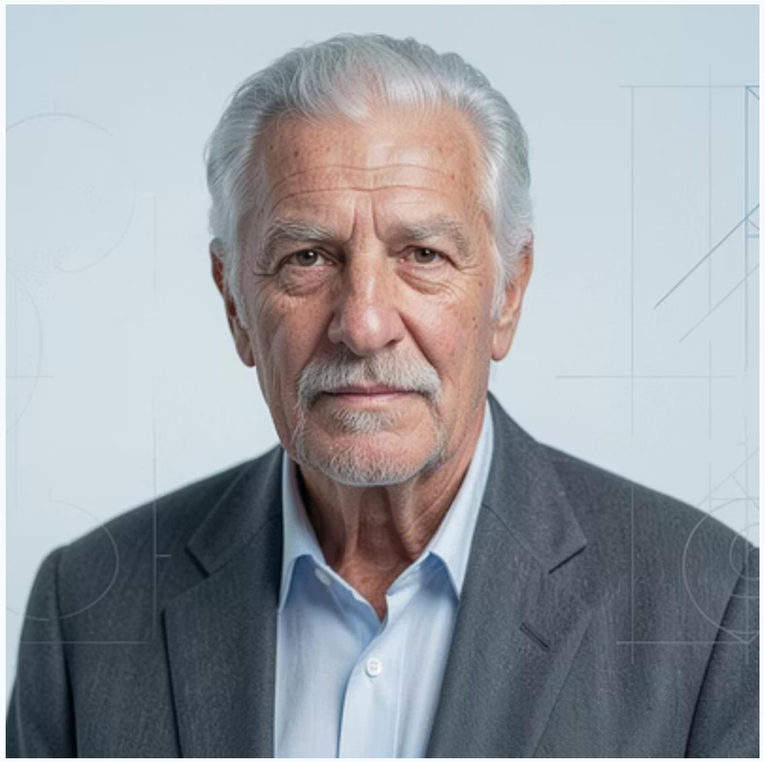

Қорытынды

Қорытынды

Этнологиялық мектептер тарихи және методологиялық әртүрлілік көрсетеді. Бірлесе қолданылған әдістер мәдениетті кешенді түсінуге мүмкіндік береді.

Болашақ бағыттар

Интердисциплинарлық зерттеулер, этногенезді жаңа деректермен қайта қарау, этнопсихология мен глобализация эффектілерін зерттеу.

Бақылау сұрақтары

1. Эволюциялық этнологияның негізгі идеялары қандай?
2. Эволюционистік бағыттың негізгі өкілдерін атаңыз.
3. Мәдени диффузия теориясының мәні неде?
4. Функционализм бағыты мәдениетті зерттеуде қандай принциптерді ұсынады?
5. Этнопсихологиялық мектептің негізгі ерекшеліктері қандай?
6. Қазіргі этнологиядағы мәдени релятивизм және неоэволюционизм бағыттарының мәнін түсіндіріңіз.

Ұсынылған әдебиеттер:

1.Садохин А.П., Грушевицкая Т.Г. Этнология.- Москва, 2000.
2. Этнология (Этнография). –М., 2015. – 580 с.
3. Арутюнов С.А. Народы и культуры. Развитие и взаимодействие.- М., 1989.
4. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса, М., 1983.
5. Белик А.А., Резник Ю.М. Социокультурная антропология. М., 1998.
6. Артықбаев Ж. Этнология. -Алматы, 2005.
7. Қалшабаева Б.К. Теориялық этнология. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 236 б.

.

